

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA TIGGERSTAV TIL
ALDERDOMSUNDERSTØTTELSE

Februar 1971

Fra tiggerstav til alderdomsunderstøttelse

Det offentlige fattigvæsens udvikling i by og på land indtil
1891

Arkivudstilling arrangeret af
Det sjællandske landsarkiv
i samarbejde med
Københavns stadsarkiv

Tiggertegn

København 1971

Indledning.

Landsarkivets nye udstilling: Fra tiggerstav til alderdomsunderstøttelse har til formål at belyse det kommunale fattigvæsens udvikling fra ca. 1600 og indtil de skelsættende love i 1891, der indvarslede nye principper i dansk sociallovgivning. Med alderdomsunderstøttelsesloven blev der brudt en breche i det gamle system, at modtagelsen af offentlig hjælp, uanset trangsårsag, medførte tab af borgerlige rettigheder, bl.a. politisk stemmeret. Personer, der fik tildelt den nye alderdomsunderstøttelse, bevarede deres rettigheder ubeskåret. Med sygekasseloven fra 1892 blev nye grupper af trængende medborgere forskånet for, at ydet hjælp betragtedes som fattighjælp. På det i 1891-92 skabte grundlag er der siden arbejdet videre på en stadig udbygning af den sociale lovgivning.

Udstillingen skildrer udviklingen i by og på land inden for det sjællandske landsarkivs område. Da Københavns kommune både befolkningsmæssig og på anden måde vejer tungt, har man indbudt Københavns stadsarkiv til at deltage i udstillingen. Den har herved fået en bedre afrunding. Det fremlagte materiale er udvalgt i den hensigt, at det både skulle belyse de lange linier og give en række nærbilleder. For at gøre fortidens tilstande nærværende for beskueren, er der ligeledes udvalgt dokumenter, der belyser enkeltpersoners skæbne.

Et andet formål med udstillingen er at give lokal- og socialhistorikeren en antydning af, hvor der findes relevant historisk materiale til belysning af emnet. Der er derfor til brug for udstillingen øst af mange arkivfonds og udvalgt typer af arkivalier. Ved de forskellige fremlagte arkivalier er der givet nøjagtige arkivhenvisninger. Udstillingen bringer kun prøver, men forhåbentlig typiske prøver. Det eksisterende materiales omfang er betydeligt, og det har en anselig alder. Det viser ligeledes berettigelsen af, at der i disse år gøres et stort arbejde fra landsarkiverne for at indsamle det nyere kommunale arkivmateriale.

Fra forskellige museer og biblioteker har landsarkivet modtaget værdifuld bistand til illustrering af det fremlagte arkivmateriale. Jeg benytter lejligheden til at takke disse institutioner og deres tjenestemænd.

Landsarkivet for Sjælland m.m. i februar 1971.

Harald Jørgensen

Gulvmontrerne.

Montre 1:

1. Middelalderlig almisseuddeling. Akvarel af I. Kornerup af kalkmaleri i Dråby kirke. 1891.

I middelalderen var det først og fremmest den katolske kirke, der varetog uddelingen af almisser. Betleri betragtedes som en Gud velbehagelig gerning, da de troende herigennem opfordredes til at vise næstekærlighed.

Nationalmuseets 2. afd.

2. Kopi af Chr. IV.s anordning og artikler om, hvorledes skal forholdes med de fattiges midler, dat. Frederiksborg 10. april 1631.

Stadsarkivet.

3. Protokol over de gaver og jordejendomme, der er skænket til de fattiges forsørgelse i København. Oversigten er udarbejdet i 1634.

Stadsarkivet.

4. Oversigt over antallet af pågrebne betlere i København i perioden juni 1790 til juni 1791, dat. 7/10 1791.

Trods myndighedernes ihærdige bestræbelser for at komme tiggeriet til livs, florerede dette uvæsen stadig, og i løbet af godt et årstid indfangedes 405 betlere på københavnske gader, heraf et betydeligt antal kvinder og børn. Over halvdelen af disse tilhørte militæretaterne. 69 var idnskrevne fattiglemmer, der oppebar ugepenge.

Stadsarkivet. F.V. nr. 134.

5. Generalekstrakt over de københavnske plejekommissioners regnskaber for 1795.

Den største udgiftspost er understøttelsen af gamle. Herefter kommer forladte fader- og moderløse børn og langt nede i rækken syge og sengeliggende.

Stadsarkivet. F.V. nr. 109.

6. Eksempler på stempling af tøj.

For at hindre at almisselemmer solgte udleverede klædningsstykker, foretog man en stempling af tøjet. F.V.= Fattigvæsenet, A.H.= Almindelig Hospital og CPHD = Christians Plejehus Depot.

Stadsarkivet. F.V. nr. 383.

7. Fotokopi af Fred.IV.s forordning om det københavnske fattigvæsen, dat. 24/9 1708.
8. Grev J.H.E. Bernstorff, en af initiativtagerne til oprettelsen af Almindelig Hospital 1769.
9. Højesteretsjustitiarius Villum Berregaard, en af initiativtagerne til oprettelsen af Almindelig Hospital i 1769.
10. Geheimekabinetminister J.F.Struensee, der interesserede sig meget for det københavnske fattigvæsen og navnlig for en bedre pleje af syge. Han gennemførte en udvidelse af sygehusafdelingen i Almindelig Hospital.
11. Niels Ryberg fik af Struensee anmodning om at oprette forskellige værksteder, hvor man kunne beskæftige de københavnske fattige.

Montre 2:

1. Fortegnelse over uddeling af penge og vadmæl til de fattige i Kallundborg 22. dec. 1648.
Kallundborg rådstuearkiv. Regnskabsbog for fattigvæsenet 1637-48.
2. Det ældst bevarede fattigregnskab for Køge 1612-13.
Opslaget viser uddeling af vadmæl til skolebørnene og byens øvrige fattige.
Køge rådstuearkiv. Fattigregnskaber.
3. Fattigregnskabet for Køge 1623-24.
Regnskaberne fra Køge og andre købstæder fra første halvdel af 1600-tallet bærer vidnesbyrd om, at de økonomiske forhold i danske købstæder i første halvdel af 1600-tallet var ganske gode. Det fremlagte regnskab er indbundet i et brudstykke af et middelalderligt liturgisk håndskrift.
Køge rådstuearkiv. Fattigregnskaber.
4. Regnskab over udbetalte fattigunderstøttelser i Kallundborg 1675.
Regnskaberne viser, at den store uddeling fandt sted i forbindelse med julehøjtiden.
Kallundborg rådstuearkiv. Fattigregnskabsprotokol 1650-76.
5. Regnskab over Holbæk bys udgifter til fattiges begravelse 1654.
Holbæk rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1622-1760.
6. Regnskab over uddeling af rug til de fattige i Holbæk. 1774.
Holbæk rådstuearkiv. Div.dokumenter til fattigregnskabet 1667-1837.

Montre 3:

1. Fortegnelse over den uddelte fattigunderstøttelse i Køge 24/12 1789.
De fleste fattige fik et mindre pengebeløb og nogle alen lærred.
Til fattige børn uddeltes træsko.
Køge rådstuearkiv. Bog over den årlige uddeling af fattigunderstøttelse 1789-1803.
2. Frederik IV.s fattigforordning af 1708.
Dokumentet bærer kongens egenhændige underskrift samt tilførsel om, at forordningen er tinglæst på Holbæk rådstue.
Holbæk rådstuearkiv. Div. dokumenter til fattigregnskabet 1667-1817.
3. Fortegnelse over Holbæk borgeres "frivillige" bidrag til fattigvæsenet 1743-44.
Vedlagt magistratens originale ordre til Jørgen Erichsen Holm om at foretage den ønskede indsamling af bidrag.
Holbæk rådstuearkiv. Div. dokumenter til fattigregnskabet 1667-1837.
4. Glarmesterregning i forbindelse med opførelsen af et nyt fattighus i Holbæk. 1727.
Af regningen fremgår, at glarmesteren har indsat 2 ruder i "Stodderfogdens" kammer. Det var rester fra det gamle fattighus.
Holbæk rådstuearkiv. Div. dokumenter til fattigregnskabet 1667-1837.
5. Regnskaber over Holbæk bys udgifter til fattigvæsenet. 1757 og 1758.
Det fremgår af regnskaberne, at man på det tidspunkt foretog ugentlige udbetalinger af en mindre pengehjælp.
Holbæk rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1622-1760.
6. Fortegnelse over Holbæk bys fattige i 1740 med angivelse af årsagen til, at de understøttedes.
Holbæk rådstuearkiv. Div. dokumenter til fattigregnskabet 1667-1837.

Montre 4:

1. Fattigregnskab for Greve-Kildebrønne sogn. 1621.
Det fremgår af regnskabet, at man på Dionysii marked har indkøbt et kvantum vadmel, blålærred og sko til uddeling.
Greve-Kildebrønne sognekaldsarkiv. Fattigregnskabsprotokol 1680-1802.

2. Udgifter til fattigvæsenet i Ramsø herreds provsti. 1741.
Ramsø herreds provstiarkiv. Fattigregnskabsprotokol 1736-1802.
3. Udgifter til fattigvæsenet i Øster Flakkebjerg herreds provsti. 1752.
Øster Flakkebjerg herreds provstiarkiv. Fattigregnskabsprotokol 1734-1803.
4. Fattigregnskab for Krummerup-Fuglebjerg sognekald 1735/36.
Det fremgår af regnskabet, at man i udstrakt grad anvendte omgangsforplejning. Om Karen Nøragers hedder det, at hun de 6 dage om ugen får sin kost hos de Krummerup gårdmænd og den 7. dag i præstegården. Desuden tildeler man hende "noget linned".
Krummerup-Fuglebjerg sognekaldsarkiv. Bog over Fattigforplejningen 1734-1802.
5. Uddeling af "blokpenge" i Kippinge sogn 25/6 1674.
Falster Nørreherreds provstiarkiv. Fattigdistributionsprotokol 1674-1736.
6. Fortegnelse over de fattige i Elmelunde sogn. 1708.
De fattige i sognet inddeles i 3 klasser, og understøttelsen består af naturalier: mel, malt, ærter, gryn, sul og uld. De har herefter selv måttet tilberede maden og spinde ulden.
Elmelunde sognekaldsarkiv. Fattigbog 1709-1835.

Montre 5:

1. Oversigt over fattigvæsenets indtægter i Horns herreds provsti. 1773.
Af de samlede indtægter på 112 rbd. stammede ca. 10 % fra de "høje herskaber" på Skuldelev og Selsø.
Horns herreds provstiarkiv. Fattigkasseprotokol 1766-1801.
2. Uddeling af understøttelse til Kippinge sogns fattige. 1759.
Modtagerne af fattighjælp er opdelt i følgende grupper: 12 børn og tåbelige, 10 med fald (epileptikere), 18 blinde, 38 på krykke og 92 "almindelige" fattige.
Falsters Nørre herreds provstiarkiv. Fattiges distributionsprotokol 1737-83.
3. Fattigregnskaber for Gudum sogn 1763-64.
Det fremgår af regnskaberne, at der nok har været indtægter til fattigkassen, men der har ikke været brug for dem, da der ingen fattige er i sognet.
Gudum sognekaldsarkiv. Fattigprotokol 1740-1802.

4. Gavebog for fattigvæsenet i Køge. 1794.

Bogen blev båret omkring af to borgere fra hus til hus, og man tegnede sig for et bidrag til byens fattigvæsen.

Køge rådstuearkiv. Gavebog 1790-1803.

5. Oversigt over indtægter og udgifter vedr. fattigvæsenet i Holbo herreds provsti. 1773.

Holbo herreds provstiarkiv. Fattigprotokol 1734-69.

Montre 6:

1. Ansøgning fra fabrikant Groening om eneret til fabrikation af stråhatte, dat. 4/12 1807.

Omkring 1807 havde fabrikant Fr. Groening oparbejdet en fabrikation af stråhatte, og efter aftale med Københavns fattigdirektion beskæftigedes en række af byens fattige med stråfletning. Som genydelse fik fabrikanten visse begunstigelser med hensyn til indførsel af de fornødne råvarer. Forskellige konkurrenter søgte at opnå de samme fordele, men Groening forsvarede sine rettigheder med henvisning til, at en række fattiglemmer ville blive brødløse og komme til at ligge byen til last, hvis andre fik mulighed for at sætte en produktion i gang. Prøver på stråfletninger er vedlagt ansøgningen.

Stadsarkivet. F.V. nr. 267.

2. Behandling af enken Marie Andersens forsørgelsessag.

Ved sagen ligger en anvisning på en ugentlig brødration i 8 uger. Brødet kunne hentes i Fruens Arbejdshus.

Stadsarkivet. F.V. nr. 1609.

3. Behandling af Jacob Frederichs ansøgning om fattighjælp. 1820.

Når en person henvendte sig om hjælp af fattigvæsenet, foretog fattigforstanderen i det distrikt, hvor ansøgeren boede, en afhøring og udarbejdede en indstilling til Københavns fattigdirektion.

Stadsarkivet. F.V. nr. 397.

4. Protokol over foretagne "frie" begravelser. 1814-24.

Ved siden af at yde almisse til fattiglemmer skulle fattigvæsenet også drage omsorg for begravelser af de fattige og af sådanne personer, som blev fundet døde på offentlige steder. I den opslåede protokol, der dækker årene 1814-24, er indført 2385 såkaldte "frie" begravelser. Siden fremviser bl.a. 5 fund af lig: 1 i vandet ved Lange-

bro, 2 i Peblingsøen, 1 i gården på Vesterbro nr. 22 og 1 i vandet ved Kalkbrænderiet. I alle 5 tilfælde kunne liget ikke identificeres.

Stadsarkivet. F.V. nr. 1660.

Montre 7:

1. Rønne købstads fattigregnskab for 1849.

De samlede indtægter beløb sig til 5.478 rbd., heraf fra kommunekassen 3.700 rbd. På udgiftssiden figurerer de kontante fattigunderstøttelser med det største beløb. De udbetaltes de trængende gennem de 4 fattigforstandere for henholdsvis søndre, østre, vestre og nordre kvarter.

Rønne rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1849-50.

2. Rønne købstads udgifter til fattige, indlagt på sygehus. 1849-50.

Den væsentligste udgift er betaling for kost og opvartning, eventuelt nattevågen over patienten. I visse tilfælde måtte man ligeledes betale for barbering, for sæbe, æddike og brændevin til badning og for svovling af patienternes tøj. En enkelt gang findes udgift til indkøb af igler.

Rønne rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1849-50.

3. Regnskab over "De Fattiges Kasse" i Rønne.

Ved lov af 8. marts 1856 oprettedes specielle fattigkasser, som kunne yde hjælp uden indgreb i den modtagendes borgerlige rettigheder. Midlerne hertil fremkom hovedsagelig ad frivillig vej, fx. ved indsamling i kirkebøsser o.lign. Man kunne også som i Rønne indsamle frivillige bidrag i anledning af huskøb o.lign. Lovens praktiske betydning var ret begrænset.

Rønne rådstuearkiv. Regnskaber m.v. vedr. "De Fattiges Kasse" 1852-69.

4. Regnskab over understøttelser til personer under fast forsørgelse. 1849-50.

I Rønne bestod understøttelsen til personer under vedvarende fattighjælp af et pengebeløb samt tilskud til indkøb af tøj og pleje i sygdomstilfælde.

Rønne rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1849-50.

5. Regnskab over spinderiet ved Rønne fattigvæsen. 1849.

På fattigkassens regning indkøbtes de fornødne råmaterialer til spinding af garn og vævning af garnet.

Rønne rådstuearkiv. Fattigregnskaber 1849-50.

Montre 8:

1. Forsørgelsesplan for Rønne købstad. 1814.

I 1814 gav fattigkommissionen i Rønne 72 fattige en fast pengeunderstøttelse. Man vedtog samtidig, at 11 fattiglemmer skulle have deres kost ved omgangsspising. Hver enkelt fik anvist et antal huse (fra 16-28), hvor de enten kunne få maden udleveret eller spise den på stedet. Udleveres "der saa elendig Mad, at den ej kan spises" skulle "madmoderen" bøde 3 rbd.

Rønne rådstuearkiv. Fattigvæsensprotokol 1803-20.

2. Auktionsprotokol over de fattiges efterladenskaber. 1856.

Når en person gav sig ind under fattigvæsenets forsorg, blev hans ejendele registreret som tilhørende fattigvæsenet og efter hans død bortsolgt ved auktion. Modsatte man sig denne registrering, fik man ingen hjælp. Den fremlagte protokol viser resultatet af en afholdt auktion over fhv. købmand Fejlbergs registrerede efterladenskaber.

Kallundborg rådstuearkiv. Auktionsprotokol 1850-58.

3. Fattigplan for Stege købstad. 1889.

Planen omfatter de faste fattiglemmer, hvoraf den største gruppe, nemlig 22 personer, var ældre og svagelige. Byen betalte desuden plejeløn til 12 børn, der var udsat i pleje i forskellige hjem. Plejelønnen var 80 kr. årlig. Endvidere betalte man bidrag til 8 personer, der var indlagt på forskellige sindssygehospitaler.

Stege byråds arkiv. Fattigudvalgets forhandlingsprotokol 1877-95.

Montre 9:

1. Fattigplan for Ude- og Oppesundby sognedistrikt. 1813.

Ved et møde i præstegården 15/12 1812 fastlagdes forsørgelsesplanen for det kommende år. Planen omfattede kun faste almisselemmer, og til disse udbetaltes en mindre kontant hjælp foruden en understøttelse i rug, byg, flæsk, gryn, ærter og tørv.

Ude- og Oppesundbys sognekaldsarkiv. Fattigvæsensprotokol 1803-18.

2. "Vandrebog" for fattiglem Marta Maria Christoffersdatter, dat. 8/4 1843.

Fattiglemmet Marta Maria Christoffersdatter i Asmindrup blev for-
sørget ved omgangsspising. I den anledning udstedte pastor Høyer
i Asmindrup en vandrebog, der angav rækkefølgen af de gårde, som
den pågældende skulle besøge for der at få sin mad. Vandringen be-
gyndte i præstegården og derefter fortsattes til bønderne i sog-
nets forskellige landsbyer. Ved bortgangen attesterede bonden, at
Marta Christoffersdatter havde modtaget sin forplejning på de fast-
satte dage.

Sønder-Asmindrups sognekaldsarkiv. Vandrebog.

3. Fattigplan for Tømmerup kommune. 1878.

På et møde i sognerådet fastlagdes forsørgelsesplanen for 1878. En
83-årig enke fik tildelt følgende årlige understøttelse: 36 brød à
10½ pund, 12 lispund gryn og mel, ½ favn brænde, 1 læs tørv samt
24 kr. kontant.

Tømmerup sognerådsarkiv. Fattigprotokol 1853-81.

4. Fattigplan for Soderup-Eskildstrup sogn. 1823.

Den fremlagte plan giver et udmærket indtryk af, hvad det var for
personer, som det offentlige fattigvæsen i første række måtte tage
sig af.

Soderup-Eskildstrup sognekaldsarkiv. Fattigprotokol 1802-39.

Montre lo:

1. Fattigplan for Asmindrup. Grandløse sogn. 1827.

En væsentlig del af de personer, som det offentlige fattigvæsen
tog sig af, var gamle og udslidte mennesker, som ikke længere kunne
tjene det fornødne til livets ophold. På de opslåede sider redegøres
der i detaljer for den enkeltes personlige forhold. På højre side
er opført den tilståede fattigunderstøttelse (penge- og naturalie-
hjælp).

Asmindrup-Grandløse sognekaldsarkiv. Fattigvæsensprotokol
1822-28.

2. Oversigt over midlertidige understøttelser i Ude- og Oppesundby
sogn. 1867.

Ved siden af de faste fattiglemmer måtte man også tage sig af per-

soner, som midlertidigt kom i nød. På de opslåede sider redegøres der for fattige af denne kategori. Understøttelsen bestod som regel af en kontant hjælp samt et kvantum brød og tørv.

Ude- og Oppesundby sognekaldsarkiv. Fattigvæsensprotokol 1854-69.

3. Forsørgelsesplan for Vestenskov og Kappel sogne. 1804.

I denne plan møder man de forskellige former for fattigunderstøttelse. En 77-årig kvinde får sit øl og mad skiftevis hos 7 navngivne bønder (altså omgangsforførgelse), en 8½-årig pige er sat i pleje hos sognefogden, og andre får direkte tilskud af fattigkassen dels i naturalier dels penge. Der gives en beskrivelse af den enkelte fattiges forhold, herunder også en karakteristik af personlig optræden: anstændig, skikkelig o.s.v.

Maribo amtsarkiv. Indberetninger om sognedistrikternes forførgelsesplaner 1804-13.

4. Fattigplan for Hejninge sogn. 1829.

De udarbejdede oversigter over de faste fattiglemmer indeholder af og til udførlige oplysninger om de pågældende. Se fx. redegørelsen for den 52-årige Poul Olsens sørgelige skæbne.

Montre 11:

1. En farende svend fra Holbæk. 1869.

29/12 1869 forespørger Københavns magistrat, om fattigudvalget i Holbæk vil anerkende grovsmedesvend J.L.Fischer som forførgelsesberettiget i Holbæk. Den pågældende var blevet arresteret i Nyborg som værende uden erhverv og med tvangspas og tærepeng fra politimestrene i Nyborg, Korsør og Slagelse sendt i march mod Holbæk. Han begav sig imidlertid til Helsingør og herfra til København, hvor han påny blev arresteret og anbragt på Ladegården.

Holbæk rådstuearkiv. Indkomne breve til fattigudvalget 1869/70.

2. En dag med fattigudvalget i Rønne. 1880.

4/10 1880 mødtes fattigudvalget i Rønne for at tage stilling til en række ansøgninger om hjælp. Urmager Mortensen fik sin ugentlige understøttelse forhøjet til 1,50 kr. og fik desuden løfte om en tildeling af kul til vinteren (formodentlig bornholmske kul). Til ekstrahjælp under sygdom bevilgedes 1 kr., og samme beløb blev til-

stået to enker i ugentlig understøttelse. På protokollens venstre side findes fattigvæsenets budget for 1881. En relativ stor udgiftspost var betalingen til sindssyges underhold og bevogtning.

Rønne byrådsarkiv. Fattigprotokol 1875-84.

3. En arbejdsløs i Tårnby. 1869.

11/2 1869 meddeler Tårnby sogneråd fattigudvalget i Holbæk, at det har været nødvendigt at udbetale en familie, der er forsørgelsesberettiget i Holbæk, en huslejhjælp på 4 rbd., da manden er blevet arbejdsløs. Senere meddeler man, at man må hjemsende familien, da manden stadig er uden arbejde og må forventes at blive husvild, da lejen kræves forudbetalt.

Holbæk rådstuearkiv. Indkomne breve til fattigudvalget 1869/70.

4. En syg tjenestepige. 1869.

16/1 1869 forespørger Københavns magistrat, om Holbæk fattigudvalg vil anerkende tjenestepigen Kirstine Andersen som forsørgelsesberettiget i Holbæk. Hun har været indlagt på kommunehospitalet på grund af brystbetændelse. De 12 dages hospitalsophold har kostet kommunen 6 rdl., og denne sum ønskes refunderet.

Holbæk rådstuearkiv. Indkomne breve til fattigudvalget. 1869/70.

5. Den lille savoyard. 1870.

Under et ophold i Holbæk i november 1870 blev den niårige italiensk fødte positivspiller Giovanni Gambarini syg og indlagt på Holbæk fattiggård sammen med sin moder. Fattigudvalget fik sagen til behandling og erkendte, at barnet i henhold til pl. af 28/12 1827 måtte anses for forsørgelsesberettiget i Holbæk.

Holbæk rådstuearkiv. Indkomne breve til fattigudvalget. 1869/70.

6. En farende slagtersvend. 1870.

13/7 1870 kom slagtersvend Fred. Ludv. Kaiser, drr var født i det afståede Slesvig, fra Frederikssund til Holbæk, hvor distriktslægen beordrede ham indlagt på fattiggården som følge af fnatudslet. Fattigudvalget forsøgte ved en henvendelse til amtet at slippe for omkostningerne ved den ordinerede behandling. Amtet gav tilslutning til, at udgifterne skulle afholdes af samtlige amtets købstæder.

Holbæk rådstuearkiv. Indkomne breve til fattigudvalget.
1870.

Montre 12:

1. Regulativ for Rønne fattiggård, dat. 25/1 1872.

Fattiggården i Rønne var først og fremmest bestemt for byens egne fattiglemmer både dem, der nød fast understøttelse, og andre. Enhver måtte udføre anvist arbejde, dog kunne man ikke mod sin vilje sættes til arbejde hos personer udenfor anstalten. Udbyttet tilfaldt fattiggården, idet dog en mindre del kunne anvendes som ducør. De indlagte nød fuld forplejning på anstalten.

Rønne byrådsarkiv. Regulativ for fattiggården.

2. Rønne fattiggårds indtægter i 1891.

Rønne byrådsarkiv. Regnskabsprotokol for fattiggården.

3. Ansøgninger om alderdomsunderstøttelse. 1891.

20/6 1891 indkom 2 ansøgninger på særligt skema fra henholdsvis Mathea Folkmann og arbejdsmand H.P.Holm, begge fra Rønne, om alderdomsunderstøttelse. Med Holms ansøgning fulgte hans skudsmålsbog, der viste, at han i mange år havde boet i Rønne. I den vedlagte protokol kan man se, hvad det af byrådet nedsatte udvalg bevilgede af understøttelse. På de her fremlagte ansøgninger blev understøttelsen henholdsvis 100 og 50 kr. årlig.

Rønne byrådsarkiv. Sager vedr. alderdomsunderstøttelse.

Vægmontrerne.

Montre 1:

1. Håndkoloreret tegning af Almindelig Hospital i Amaliegade ca. 1885. Almindelig Hospital blev taget i brug 9/4 1769 som forsørgelsesanstalt for københavnske fattige. Med tiden indrettedes også et sygehus i bygningskomplekset. Efter den store koleraepidemi 1853 afvikledes sygehuset, men Almindelig Hospital fortsatte som lemmestiftelse indtil 1892. I de følgende år blev bygningen nedbrudt.

Stadsarkivets kort- og tegningssamling.

2. Etageindretningen på 1. og 2. sal. Almindelig Hospital.

I 1833 udgav lægen J.C.W. Wendt et skrift om Almindelig Hospitals

indretning og forfatning. Som bilag medfulgte nogle planer, der giver et udmærket indtryk af bygningens inddeling. Dr. Wendt var fra 1813 overmedikus ved Almindelig Hospital. På opslaget ligger et billede af Wendt.

Landsarkivets håndbibliotek.

3. Side af folketællingen over Almindelig Hospital. 1787. Fotokopi. Hospitalets inspektør fandt ingen grund til at opføre de indlagte syge og lemmer med navn. Han nøjedes med at skrive: Lemmer indlagt formedelst alder og skrøbelighed 128 mænd og 535 kvinder. Af syge var optaget 22 mænd og 59 kvinder.

Original i rigsarkivet.

4. Side af folketællingen over Almindelig Hospital. 1801. Fotokopi. Ved folketællingen i 1801 gik inspektøren for Almindelig Hospital fra stue til stue og optegnede de indlagte lemmer med navn og alder. Den fremlagte side fortæller om beboerne på en af de store kvinde-stuer øverst oppe i bygningen.

Original i rigsarkivet.

Montre 2:

1. Oversigt over belægningen på Almindelig Hospital i årene 1833-52. Selv om belægningstallene svinger fra år til år, er der dog en tydelig tendens til at øge belægningen. 1847 var et dyrtidsår. I de nærmeste år forud for den store koleraepidemi i 1853 var belægningen meget høj.

Stadsarkivet. Almindelig Hospital nr. 65.

2. Ansøgning om anskaffelse af en ny syge- og begravelsesvogn. 1851. I jan..1851 ansøgte inspektøren om tilladelse til at anskaffe en ny kombineret syge- og ligvogn til Almindelig Hospital til afløsning af en såkaldt gammel "Blaa Vogn". Til vognen hørte en kasse med madrasser til transport af patienter fra byen og en særlig kasse til transport af lig. Den nye vogn blev taget i brug 14/10 1851. Den kostede 165 rbd. ekskl. sygesengen.

Stadsarkivet. Almindelig Hospital nr. 64. Sag nr.280.

3. Tegning af den kombinerede syge- og begravelsesvogn. Se under nr. 2.

4. Belægningen på Almindelig Hospital 18/6 1853.

I sommeren 1853 udbrød en alvorlig koleraepidemi i København. Da epidemien begyndte, havde Almindelig Hospital en belægning på ca. 1200 personer, og som det fremgår af listen, lå der på en enkelt sal i manzardetagen ikke mindre end 69 kvindelige lemmer. Under epidemien blev det nødvendigt at indlægge et betydeligt antal patienter fra byen, og de sanitære forhold i stiftelsen blev helt fortvivlede. Ialt behandledes 616 patienter, heraf 149, der blev indbragt ude fra byen. Af de behandlede døde ikke mindre end 538.

Stadsarkivet. Almindelig Hospital nr. 65.

5. Almindelig Hospitals kirkebog over døde i 1801. Fotokopi.

Listen viser, at man anvendte Almindelig Hospital som lasaret for de kvæstede under slaget på Rheden 2. april 1801. Nogle var døde ved ankomsten, andre bukkede under i løbet af nogle dage og uger.

Original i landsarkivet.

6. Garnisons kirkes begravelsesregister 1853. Fotokopi.

Under koleraepidemien finder man i de københavnske kirkebøger fortegnelser over de personer, der bukkede under for sygdommen. I kirkebogen fra Garnisons kirke er indført adskillige lemmer fra Almindelig Hospital.

Original i landsarkivet.

Montre 3:

I denne montre vises en række billeder fra den gamle lemmestiftelses sidste dage i Amaliegade og dens afløsere dels institutionen på Nørre Allé (De Gamles By), der blev taget i brug 1892, dels St. Johannesstiftelsen i Ryesgade, opført af Københavns kommune 1883-85. Billedmaterialet er i det væsentlige udlånt fra det kgl. biblioteks billedsamling.

1. Tegning af H.G.F. Holm ("Fattig-Holm") af Almindelig Hospital i Amaliegade ca. 1848. I billedets baggrund skimtes Det Classenske Fideicommiss' biblioteksbygning.
2. Gårdspladsen bag Almindelig Hospital i Amaliegade. Ca. 1883.
3. Tegning af Alfred Schmidt i Illustreret Tidende. Lemmerne samles i økonomibygningen i Almindelig Hospital for at få uddelt deres middagsmad.
4. Fra skrædderværkstedet i Almindelig Hospital. Maleri af Alfred Schmidt (1882) i Københavns bymuseum.

For at beskæftige de indlagte lemmer og give dem mulighed for en lille ekstrafortjeneste havde man indrettet forskellige værksteder i Almindelig Hospital.

5. Fotografi af nedbrydningen af den gamle lemmestiftelse i Amaliegade. Ca. 1895.
6. Situationsplan over Almindelig Hospitals bygninger i Amaliegade. Man ser midt i billedet den ovenfor omtalte økonomibygning.
7. Kostreglement for lemmer, syge og funktionærer i Almindelig Hospital. 1887.
8. Tegning af K. Jensen af bygningskomplekset ved Nørre Allé. Omkring midten af 1880erne påbegyndtes opførelsen af det anlæg, som senere kom til at hedde De Gamles By. Fra kommunens side havde man oprindeligt tænkt sig, at komplekset skulle anvendes som afløser for Ladegården, men den nytiltrådte socialborgmester Jacobi besluttede at indrette institutionen til brug for en del af lemmerne på Almindelig Hospital.
9. Prospekt af Almindelig Hospital på Nørre Allé. Tegning af Fr. Sedevy.
10. Grundplan over St. Johannesstiftelsen i Ryesgade. For delvis at kunne nedlægge Almindelig Hospital tog borgmester Harald Knudsen initiativet til opførelsen af et kombineret sygehus-, børnehjem og forsørgelsesanstalt i Ryesgade. Det store anlæg, der strækker sig fra Blegdamsvejen til Sortedams Dossering, gennemskæres af Ryesgade. Komplekset er i det væsentlige uændret indtil vore dage.
11. St. Johannesstiftelsen, set fra Ryesgade.
12. St. Johannesstiftelsen, set fra Sortedamsdosseringen.

Montre 4:

I ældre tid havde København en særlig anstalt til optagelse af sindssyge, der fra 1766 benævnedes St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse (efter silkekrammeren Claudi Rosset, der havde skænket hospitalet sin formue). Hospitalet fik med tiden til huse i den såkaldte Ladegård, som kommunen havde erhvervet i 1768, og som oprindeligt havde været kgl. ladegård til Københavns slot. Anstalten anvendtes som opholdssted for sindssyge og uheldbredelige syge, der var taget under fattigvæsenets forsyrgelse. De sindssyge flyttedes senere til kommunens nye hospital ved Roskilde, medens Ladegården blev taget i anvendelse som arbejdsanstalt for

fattige og husvilde (fra 1822). Der var i 1880erne planer om at bygge en moderne arbejdsanstalt på Nørre Fælled, men dette blev atter opgivet. Først i 1908 kunne kommunen tage sin nye arbejdsanstalt i brug (Sundholm på Amager).

1. Bekendtgørelse om forbud mod salg af brændevin i St. Hans Hospital, dat. 11/2 1803.
2. Spisereglement for betalende patienter i St. Hans Hospital, dat. 11/3 1803.
3. Instruks for gangkonerne på St. Hans Hospitals sygestuer, dat. 11/2 1803.
4. Instruks for dagvogterne ved de afsindige i St. Hans Hospital, dat. 11/2 1803.
5. Instruks for nattevogterne ved de afsindige i St. Hans Hospital, dat. 11/2 1803.

Det udstillede materiale findes i Stadsarkivet. St. Hans Hospital nr. 440.

Montre 5:

Ved udarbejdelsen af den skelsættende plan for fattigforsørgelsen i København af 1. juli 1799 søgte man også at løse spørgsmålet om skolegang for børn af fattigunderstøttede. Om målsætningen for denne undervisning hed det, at "Børnene ved deres Siels og Legems Kræfters rigtige Udvikling og Anvendelse skulle dannes til oplyste, gode og arbejdsomme Mennesker og Borgere", således at de kunne hindres i lediggang og laster og vænnes til sædelighed, orden og renlighed. Reglementet indeholdt detaljerede regler for skolernes indretning og undervisningsplan. Der oprettedes herefter en række fattigskoler, men de vanskelige økonomiske forhold efter bombardementet i 1807 og statsbankerotten i 1813 gjorde det umuligt at leve op til målsætningen af 1799. Efterhånden som det almindelige skolevæsen i København udbyggedes, kom fattigskolerne i vanry, og de ophævedes i 1870erne.

1. Tabellarisk oversigt over antallet af børn i de forskellige fattigskoler ved udgangen af året 1815. Det fremgår bl.a. heraf, at der var 3 lærere til at undervise 207 børn, der fulgte undervisningen i Frelser-Skole.

2. Indberetning af 1/3 1816 om forholdene i de forskellige fattigskoler.

Nr. 1-2 findes i Stadsarkivet. Almue- og borgerskolevæsenet.
Sag nr. 48/1816.

3. Opslag af reglement af 1. juli 1799, kapitel VI "Om Skolevæsenet for fattige Børn".

Privateje.

4. Plan over fattigskolen i Bredgade. Ca. 1850.

Stadsarkivets kort- og tegningssamling. VI E.

5. Instruks for lærere og lærerinder samt love for børn af begge køn i almue- og borgerskolerne i København. 1816.

Opslaget viser en del af de reglementariske bestemmelser for børnenes opførsel i skoletimerne. § 9 lyder: "I Læretimerne maae Ingen begjære Tilladelse til at gaae ud, førend Den, der sidst gik, igjen er kommen ind."

Stadsarkivet. F.V. nr. 391.

6. Kongeligt forbud mod skoledrengees støjen på Kongens Nytorv og på gaderne i det hele taget.

Under 27/9 1820 tilgik der Danske Kancelli et allernådigst kongeligt reskript, hvori selveste Fred. VI befalede, at der skulle skrides ind mod støjende optræden fra de københavnske skoledrenge. Ordren fulgte kommandovejen gennem kancelli og skoledirektion og resulterede i en skrivelse af 10. nov. 1820 til lærerne ved Bredgadens Drengeskole.

Stadsarkivet. F.V. nr. 391 IX 1733/1820.

Montre 6:

1755 åbnedes på Christianshavn på initiativ af J.H.E. Bernstorff "Det kgl. stiftede Fattige Børns Opfostringshus", der som hovedformål havde at uddanne drenge til nyttige medarbejdere inden for de forskellige erhverv. I 1799 henlagdes det kgl. opfostringshus under det københavnske fattigvæsen, og stiftelsen skulle herefter være en belønningsskole for stadens flinke drenge. I 1857 blev stiftelsen underlagt magistratens 1. afd. Stiftelsen eksisterer idag under navnet: Det kgl. Opfostringshus og den Thorupske Stiftelse (kancelliråd Ole Thorup oprettede i 1878 et legat til fordel for stiftelsen) og administreres stadig

af Københavns magistrat. Det er idag en kostskole, der optager drenge fra hele landet. Alene københavnske drenge har adgang til de thorupske pladser.

1. Elevprotokol for Det kgl. Opfostringshus. Påbegyndt 1781.

I protokollen gives oplysninger om de enkelte drenges fødsel, forældre, hvornår optaget i stiftelsen, og hvor de er sat i lære m.m.
Statsarkivet.

2. Prøver på drengenes skrivefærdighed ved prøveeksamen 17. maj 1827.
Stadsarkivet. Opfostringshuset nr. 84.

3. Eksamensskema og eksamensresultater 1847.

Stadsarkivet. Opfostringshuset nr. 104.

Montre 7:

Omkring år 1800 var man inden for regeringen klar over, at man måtte modernisere den gældende fattiglovgivning. Resultatet blev en række love, som kan betegnes som enevældens "socialreform". Det afgørende nye ved denne reform var, at man opgav det gamle princip med i hovedsagen at bygge på frivilligt indsamlede bidrag. I fremtiden skulle man først gøre op, hvad man behøvede, og derefter udskrev man den fornødne fattigskat. Man begyndte med at reformere det københavnske fattigvæsen, der ordnedes ved et kgl. reglement af 1. juli 1799. Derefter udkom på initiativ af pastor Eiler Hammond og amtmand P.C. Stemann en provisorisk plan for fattigvæsenets bestyrelse på landet i Sjælland, dat. 15/6 1802, og til sidst udsendte man de endelige planer for fattigvæsenet i by og på landet i Danmark, der er dateret 5/7 1803. Hermed var grundlaget lagt for det kommunale fattigvæsen, således som det stort set fungerede indtil 1891.

1. Forslag fra pastor Eiler Hammond i Brøndbyvester til "et fornyet Fattigvæsens Indretning og Bestyrelse paa Landet især i Smørum Herred" dat. 6/2 1802. Vedlagt en silhouet af den unge cand.theol. Eiler Hammond.

D.K.2. dept. 1802. Reg.nr. 686.

2. Amtmand Poul Chr. Stemanns forslag til nogle foreløbige foranstaltninger til fattigvæsenets bedre indretning på landet, dat. Sorø 5/5 1802. Vedlagt billede af Poul Chr. Stemann.

D.K.2. dept. 1802. Reg.nr. 686.

3. Billede af kronprins Frederik, den senere Frederik VI.
4. Trykt plan til fattigvæsenets provisoriske indretning og bestyrelse på landet i Sjælland, dat. 15/6 1802.
5. Reglement for fattigvæsenets indretning og bestyrelse på landet i Danmark dat. 5/7 1803.
6. Kancellipræsident, grev Frederik Moltke, hvis navn står under fattiglovene.
7. Generalprokurør Chr. Colbjørnsen, der havde ansvaret for udformningen af Danske kancellis lovgivning.

Montre 8:

24. sept. 1708 udkom Frederik IV.s forordning om betlere i Danmark såvel på landet som i købstæderne. En tilsvarende forordning udstedtes for København. Ved disse forordninger grundlagdes et kommunalt fattigvæsen. De enkelte købstæder og sogne fik ordre til at tage sig af de personer, som havde hjælp behov, og som var hjemmehørende i byen eller i sognet. Som værdige til at modtage hjælp af det offentlige betragtede man først og fremmest blinde, sengeliggende og de, som slet intet kan fortjene, endvidere forældreløse børn samt personer, der på grund af slet helbred, mange små børn og andre lovlige årsager ikke kunne tjene nok. Efter de lokale forhold skulle de fattige inddeles i tre eller fire klasser. For at kunne bestride udgifterne til denne nye kommunale fattigpleje opregnede forordningen en række indtægter, der hovedsagelig bestod af mere eller mindre frivillige gaver. Selv om det offentlige ved lovene af 1708 forpligtede sig til at komme trængende til hjælp, drog man ikke omsorg for, at tilstrækkelige økonomiske midler stilledes til rådighed for de myndigheder, der skulle administrere fattigplejen. Følgen var da også, at man ikke havde mulighed for at komme tiggeriet til livs.

1. Billede af lovens giver Frederik IV.
- 2-7. Sider af loven af 24/9 1708.
8. Amtmand Poul Chr. Stemanns advarsel til alle sognefogder om at arre-
stere omstrejfende betlere, dat. 17/12 1800.
Dette og andre udstedte påbud er det bedste vidnesbyrd om, at loven af 24/9 1708 ikke havde formået at få "tiggerplagen" fjernet.

D.K.2.dept. 1802. Reg.nr. 686.

Montre 9:

I henhold til fattiglovene af 1803 administreredes det kommunale fattigvæsen af særlige fattigkommissioner under sognepræstens ledelse. Da man fik kommunale råd i by og på land, overtog henholdsvis by- og sogneråd fattigadministrationen. For landets vedkommende skete det i 1841, men mange steder bevarede sognepræsten endnu en årrække en vis indflydelse på den kommunale fattigpleje.

Ved gennemførelsen af grundloven af 5. juni 1849 skete der et alvorligt indgreb i de fattigunderstøttedes borgerlige rettigheder, idet de ikke fik stemmeret. De blev borgere af 2. klasse. Efterhånden som tiden gik, trængte den opfattelse mere og mere igennem, at man måtte skelne mellem de forskellige trangsårsager, og at man ikke burde fratage alle, der havde nyt hjælp af det offentlige fattigvæsen, stemmeretten. Man begyndte at tale om, at der burde skelnes mellem værdige og uværdige trængende. I 1856 gennemførtes en lov om midler til en fri fattigunderstøttelse, hvor modtagerne ikke mistede valgretten. Denne institution fik dog ingen større betydning. I årene efter 1870 stod problemerne om en ny og moderniseret fattiglov ofte på programmet, men modsætningerne mellem folketinget og den af landstinget udgåede regering hindrede foreløbig alle forsøg på at ændre fattiglovgivningen. Først omkring 1890 dagedes det, og 9/4 1891 gennemførtes en ny fattiglov og en lov om alderdomsunderstøttelse. I henhold til den sidste kunne alle ældre personer, der ikke havde nydt fattighjælp i de sidste loår, få alderdomsunderstøttelse uden fortabelse af politisk valgret.

1. Anordning om landkommunalvæsenet, dat. 1/8 1841.

Ved anordningen oprettedes overalt i riget såkaldte sogneforstanderskaber, senere kaldet sogneråd.

2. Billede af Chr. IX hvis navn står under fattigloven og loven om alderdomsunderstøttelse af 9/4 1891.

3. Indenrigsminister H.P.Ingerslev, der paraferede de to skelsættende love af 9/4 1891.

4. Venstrepolitikerens Frede Bojsen, der mere end nogen anden politiker tilvejebragte det politiske forlig, der banede vejen for en genoptagelse af lovgivningsarbejdet og ministeriet Estrups tilbagetræden.

5. Departementchef Chr. Baches udkast til en alderdomsunderstøttelseslov, dat. 5/5 1889. Vedlagt billede af Bache.

Indenrigsmin. K.K. j.nr. 1861/1889.

6. Billede af venstremanden Chr. Ravn, der virkede som ordfører for folketingets udvalg vedr. den nye fattiglov.

Folketingets bibliotek.

7. Billede af højrepolitikerens H.C.Holch, der spillede en afgørende rolle for tilvejebringelsen af det politiske forlig om fattigloven.

Folketingets bibliotek.

8. Lov af 9. april 1891 om det offentlige fattigvæsen.

9. Lov af 9. april 1891 om alderdomsunderstøttelse til værdige trængende udenfor fattigvæsenet.

Montre lo:

Vartov, der i middelalderens slutning var et klosterhospital tilhørende Augustinerordenen, indrettedes efter reformationen som et "Hospital" for gamle. I de følgende århundreder udvidedes det takket være milde gaver. Disse bestod først og fremmest i, at man skænkede et beløb til oprettelse af nye "senge" d.v.s. pladser. Fra ca. 1666 havde stiftelsen til huse i en række bygninger på grunden mellem Løngangsstræde og Farvergade. På 1700-tallet blev de gamle bygninger nedrevet, og der opførtes nye fløje ud mod Løngangsstræde (med kirke) mod Vestervold og mod Farvergade. Også på 1800-tallet foretoges omfattende bygningsarbejder. Efterhånden kunne stiftelsen skaffe plads til ca. 450 ældre personer. I 1930'erne nedlagdes den gamle stiftelse, og beboerne flyttedes til et nyopført boligkompleks ved Lersø Parkallé.

1. Farvelagt tegning af de forskellige fløje af Vartov, ca. 1835-39.

Stadsarkivets kort- og tegningssamling.VI.E.

2. Situationsplan over nogle "Fruentimmer-Værelser" i Forhuset.Ca. 1815.

Stadsarkivets kort- og tegningssamling.VI.E.

3. Jomfru Christine Olsens egenhændige fortegnelse af 27/9 1847 over personlige effekter medbragt ved optagelsen i Vartov 6/10 1847.

Stadsarkivet.Vartov. Indlagte lemmer 1847-48 nr. 14.

4. Justitsråd J.P.Holm, Københavns første "fattigborgmester". Han virkede som borgmester for magistratens 3. afd. fra 1858-69.

5. Borgmester Harald Knudsen, der virkede som borgmester for 3.afd. fra 1869-91. Han gjorde en betydelig indsats for at humanisere det offentlige fattigvæsen i hovedstaden.

6. Fotografi af de gamle i Vartovs gård.

Kgl. biblioteks billedsamling.

Montre 11:

1822 indrettede man de bygninger, der tidligere havde huset St.Hans Hospital (se montre 4), til en kommunal arbejdsanstalt for fattige og husvilde i hovedstaden. Fra 1883 blev den desuden anvendt som tvangsarbejdsanstalt. Der foretoges fra tid til anden visse udvidelser, og man fik særlige kvinde- og mandsafdelinger. Den almindelige betegnelse på institutionen blev: Ladegården. I 1908 nedlagdes virksomheden i de gamle bygninger, som efterhånden blev nedrevet, og de indlagte lemmer overflyttedes til den nyopførte arbejdsanstalt Sundholm på Amager.

1. Situationsplan over St. Hans hospital, senere Ladegården. 1771.
Stadsarkivets kort- og tegningssamling.VI.D.
2. Ladegårdsåen med Ladegårdens gamle bygninger til højre. Fot.ca.1914.
Det kgl. biblioteks billedsamling.
3. Ladegårdslemmerne vender tilbage fra deres arbejde med at renholde de københavnske gader.
Ladegårdslemmerne med deres koste var et karakteristisk træk i det københavnske gadebillede i ældre tid.
Det kgl. biblioteks billedsamling.
4. Billede af en af de store sovesale på loftsetagen i Ladegården.
Dens populære navn var: Keglebanen. Læg mærke til overtøjet, der er ophængt i loftshjælkerne.
Det kgl. biblioteks billedsamling.

Montre 12:

1. I 1860erne steg udgifterne til det offentlige fattigvæsen betydeligt, og mange kommunalfolk så med bekymring herpå. I 1869 nedsatte indenrigsministeriet en kommission med det formål at få kulegravet alle problemer i forbindelse med det offentlige fattigvæsen. Kommissionen indsamlede et betydeligt materiale bl.a. en oversigt over antallet af personer, der i årene 1867-69 havde meldt sig med anmodning om fattighjælp.
Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869. Pk.1.
2. Ansøgning fra det samlede sogneråd i Tikøb (Frederiksborg amt) af 16/4 1859 om opførelse af en fattigarbejdsanstalt, vedlagt overslag over udgifterne.
I disse anstalter ønskede de kommunale myndigheder at samle såvidt

mulig alle sognets trængende. Man mente, at man her kunne give dem en bedre forplejning samt føre mere kontrol med dem. De kunne også i disse anstalter beskæftiges med forskelligt arbejde.

Indenrigsministeriets arkiv. K.K. j.nr. 1448/1859.

3. Afskrift af vedtægten for forsørgelses- og arbejdsanstalten i Tikøb, godkendt af indenrigsministeriet 3/11 1864.

Frederiksborg amsarkiv. J.nr. 1427/1863.

4. Ansøgning fra sognerådet i Ringe om opførelse af en fattiggård (forplejnings- og arvejdsanstalt).

Bag planen stod sognerådsmedlem og kirkesanger A.Jørgensen, Ringe, der meget ivrigt propagerede for denne form for kommunal fattigpleje. Ansøgningen er dat. 22/1 1863.

Indenrigsministeriets arkiv. K.K. j.nr. 2760/1862.

5. Kirkesanger A.Jørgensens egenhændige plantegning med forklaringer over den påtænkte fattiggård i Ringe. Medfulgte som bilag til ansøgningen fra sognerådet af 22/1 1863.

Indenrigsministeriets arkiv. K.K. j.nr. 2760/1862.

6. Det kgl. sundhedskollegiums krav til de sanitære forhold i de nyopførte fattiggårde og fattighuse, dat. 7/7 1868.

Man var meget betænkelig ved de relativ små rum, der indrettedes rundt omkring i landet. I de værelser, hvor børn skulle sove, måtte man ikke fravige de stillede minimumskrav på 400 kubikfod luft, "deels fordi Børnene paa Grund af deres lidet udviklede Reenligheds-sands ofte fordærve Luften stærkt, deels fordi den urene Luft udøver en endnu skadeligere Virkning paa deres Sundhed end paa de Voxnes".

Indenrigsministeriets arkiv. K.K. j.nr. 63/1868.

Montre 13:

1. Regulativ for Frederiksborg Fattigforsørgelses- og Arbejdsanstalt. 1869.

Kun forstanderen har ret til at befale over lemmerne eller sætte dem til arbejde. Alle, der kan udføre et arbejde, skal gøre dette, og udbyttet tilfalder anstalten. En lille del heraf kan dog tilstås fattiglemmet som anerkendelse af flid og god opførsel.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

2. Plan over den i 1866 ibrugtagne fattigforsørgelses- og arbejdsanstalt på Brønsholmsdal i Hørsholm.

Læg mærke til den strenge adskillelse mellem de to køn. I reglementet var dog åbnet mulighed for at anbringe gamle ægtefæller i samme kammer (formodentlig i loftsetagen).

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

3. Oversigt over belægningen på fattiggården på Brønsholmsdal i årene 1866-69.

En væsentlig del af de ca. 100 personer, som anstalten kunne give husly, var børn under 14 år samt gamle personer.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

4. Spisevedtægt for Fejø fattiggård, godkendt 25/9 1867.

De opførte kvanta var beregnet for 35 personer. Engang om ugen, nemlig lørdag, var der uddeling af 2 pund sirup til fordeling mellem 35 personer.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

Montre 14:

1. Reglement for fattighuset i Lyngby, dat. 17/9 1847.

Dette hus var kun beregnet som bolig for de fattigunderstøttede i sognet, og der var indrettet en særlig sygestue. De fattige måtte selv tilberede deres mad i de bilæggerovne, der fandtes i de forskellige rum samt hente fornødent brændsel i skovene.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

2. Vedtægt og husorden for Ølstykke herreds fattigforsørgelses- og arbejdsanstalt, dat. 26/7 1868.

Enhver, der søger fast eller midlertidig fattighjælp, må finde sig i at blive indlagt på anstalten. I anstalten holdes de to køn strengt adskilte. Det gælder dog ikke de små børn. Gamle ægtefolk kan, hvis de opfører sig vel, vente at få fælles kammer.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

3. Reglement for Damsholte fattiggård, dat. 15/7 1869.

Indlagte fattige i denne anstalt måtte gerne tage lønnet arbejde uden for anstalten. 3/4 af betalingen skulle dog afleveres til anstalten.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869.Pk.1.

4. Vedtægt for forsørgelses- og arbejdsanstalten i Vallekilde-Hørve kommune, dat. 16/11 1869.

Om de indlagte børn hed det i vedtægtens § 26, at de skulle ære opsynsmanden og hans kone som deres plejeforældre, og deres forældre bør ikke modsætte sig disse bestemmelser.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869. Pk.1.

Montre 15:

1. Reglementariske bestemmelser for Helsingør fattighus, dat. 25/11 1863.

Fattighuset, der var en gammel institution i byen, var både en forsørgelses- og arbejdsanstalt. I § 10 indeholdes bestemmelserne om den daglige arbejdstid sommer og vinter, henholdsvis 11 og 10 timer afbrudt af 2 gange $\frac{1}{2}$ times fritid.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869. Pk.1.

2. Status over fattighuset i Helsingør 29. sept. 1800.

Der redegøres for de gennem årene skænkede kapitaler til fattigvæsenet og disses anbringelse. Fattighuset var i to etager. I underste etage anbragtes de faste fattiglemmer, ialt 33. I øverste etage kunne man modtage mere tilfældige fattige.

Helsingør rådstuearkiv. Fattigvæsen A. Organisation og personale 1731-1866.

3. Regulativ for fattig- og arbejdsanstalten i Søby og Turup kommune, dat. 1/12 1865.

Om formålet hed det i § 2: At yde understøttelse på en bedre måde end hidtil, at udelukke ikke virkelig trængende fra understøttelse, at give arbejdsdygtige lejlighed til efter evne at gøre nytte og skaffe børn en bedre opdragelse og navnlig afskaffe deres fordærlige betleri.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869. Pk.1.

4. Spisereglement for fattiggården "Fælles Haab" ved Middelfart, dat. 16/4 1867.

Kvantiteterne af de enkelte levnedsmidler er fastsat på basis af bespisning af 60 personer. Læg mærke til boghvedegrynenes dominerende på kostplanen.

Indenrigsministeriets arkiv. Fattigkommissionen af 1869. Pk.1.

Foruden de i det foregående omtalte udstillingsgenstande indgår følgende malerier, fotografier m.m. i udstillingsarrangementet:

På salens bagvæg:

1. Kirkeblok fra Engestofte kirke på Lolland.
Lolland-Falsters-stiftsmuseum.
2. Interiør fra mandsstuen i Radsted hospital. Maleri af C.Wentorf.1891.
Lolland-Falsters stiftsmuseum.
3. Den fattige Lazarus. Ukendt kunstner.
Herstedøster kirke.

Montre 1:

Lazarus liggende med fremstrakte arme under et veldækket bord.
Fotografi af kalkmaleri fra Fanefjord kirke.
Nationalmuseets 2. afd.

Montre 2:

Fotografi af sølvplade på pengetavle. Sengeløse kirke.
Nationalmuseets 2. afd.

Fotografi af en kvinde med tiggertegnet på brystet. Bygningsdetalje fra Bursø hospital på Lolland. Bygningen opførtes 1703.
Nationalmuseets 2. afd.

Fotografi af en tigger, der henvender sig til en fornem herre. Ca.1650.
Fra Københavns slotskirke?
Nationalmuseets 2. afd.

Montre 4:

Pengetavle 1764.
Lolland-Falsters stiftsmuseum.

Diverse tiggertegn.
Nationalmuseets 6. afd.

Montre 5:

Det nu nedrevne fattighus ved Vesterborg kirke på Lolland. Maleri af Helga Reinhard. 1900.

Montre 8:

Stodderkongen fører en tilfangetaget betler gennem landsbyens gade. Befolkningen strømmer til. Tegning af Hans Smidth. Udat.

Den kgl. Kobberstiksamling.

Fotografi af stodderkongens stok med udskåret mandshoved. Stammer fra Baarse herred.

Nationalmuseets 3. afd.

Fotografi af stodderkongens spyd. Ca. 1750. Stammer fra Vester Åby sogn i Svendborg amt.

Nationalmuseets 3. afd.

Montre 10:

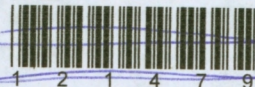
Fotografi af "Wrensted Sogns fattiges omgangs Bøsse Anno 1721".
Original i Vendsyssel historiske museum.

Fotografi af "Thiise Sogns Fattiges bøsse No. 1 at henge udi Værtshuus. Anno 1721."

Original i Vendsyssel historiske museum.

112635

DIS-Danmark

1 2 1 4 7 9